Tipare distorsionate în formarea superlativului în limba română actuală

Mariana FLAIŞER

Dacă în limba română literară formele structurale ale superlativului sunt bine definite, în limbajul popular şi colocvial există o diversitate de substituenţi pentru exprimarea calităţii la cel mai înalt grad. În limba română actuală se întâlneşte tot mai des superlativul absolut format pe baza prefixului *super-*. De fapt, cuvântul *super* îşi pierde uneori statutul lexical de prefix (din latinescul *super-*[1], fr. *super*), devenind când adjectiv, când adverb, în funcţie de context.

Frecvenţa cu care acest mod de exprimare a superlativului apare în limba română actuală îndeamnă la o analiză a cauzelor care au dus la selectarea variantelor de superlativ cu *super-*.

Opinia lingviştilor potrivit căreia „prefixul *super-*, marcă a intensităţii maxime, a depăşirii calitative, este neproductiv" (Iordan, Robu 1978: 302)[2] ne-a determinat să analizăm ce resorturi au influenţat în timp orientarea vorbitorilor limbii române către această „particulă" care a devenit, din „neproductivă", invazivă nu doar în limbajul comun, ci şi în limbajul presei, în limbajul ştiinţific sau literar.

Tiparele clasice de formare a superlativului absolut, care pun în evidenţă „intensitatea în măsura superioară absolută (pozitivă)" (Dimitriu 1999: 205) „au ca mărci sufixul gramatical *-isim*, prefixoide ca *arhi-*, *extra-*, *hiper-*, *supra-*, *ultra-*, *super-* sau folosesc adverbe flectiv sintetice sau perifrastice: *foarte*, *tare*, *prea*, *grozav de*, *teribil de*" (Dimitriu 1999: 208) etc.

Gramaticienii români au pus în evidenţă numeroase alte procedee de a marca „gradele de intensitate"[3] atunci când analizăm calitatea, însuşirea exprimate prin adjectiv sau caracteristica unei acţiuni, când avem în vedere adverbul. Se subliniază că, în ceea ce priveşte gradul intensităţii maxime, pe lângă procedeele amintite (vezi *supra*), se pot folosi şi o seamă de alte procedee stilistice bogate în nuanţe emfatice, ca de pildă: „comparaţia cu obiectele de referinţă considerate modele ale calităţii date: *negru ca pana corbului*, *dulce ca mierea*, regenta

[1] În limba latină, *super* este prepoziţie cu acuzativul şi ablativul, având sensul „deasupra, pe deasupra, mai sus", şi adverb, „sus, în sus, deasupra, pe deasupra, peste, mai mult etc." (după *Dicţionarul latin–român*, s.v.).

[2] Aceeaşi idee o aflăm la Dimitriu 1999: 205, care afirmă că „folosirea pe tărâmul limbii române a superlativelor sintetice pozitive ale unor adjective sau adverbe cu pseudoprefixele *hiper-*, *super-* etc. duce la formaţiuni stridente şi de aceea puţin folosite".

[3] Iorgu Iordan şi Vladimir Robu (1978: 407–408) disting între diferitele grade de intensitate ale adjectivelor şi adverbelor: *gradul intensităţii maxime*, *gradul intensităţii minime... gradul intensităţii scăzute*, *insuficiente*, *gradul intensităţii suficiente*, *gradul intensităţii maxime*, *gradul intensităţii depăşite* (*excesive*...).

BDD-V363 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:53 UTC)

consecutivei: *era frumoasă de-ţi lua ochii...*, subordonarea concesivă, atributivă, consecutivă; prin repetarea adjectivului: *bătrână*, prin diferite locuţiuni adjectivale, adverbiale, verbale, substantivele sau prin adjective (adverbe) care sunt expresii ale intensităţii maxime: *eminent*, *infernal*, *suprem*, *foarte*" (Iordan, Robu 1978: 407–408)[4]. Faţă de alţi autori, I. Iordan şi V. Robu înscriu realizarea superlativului absolut cu *super-* la gradul intensităţii depăşite (excesive), menţionând printre mărci prefixele şi prefixoidele enumerate deja. Autorii sunt întru totul de acord că „în exprimarea intensităţii în cel mai înalt grad există şi o marcă suprasegmentală realizată printr-o varietate de nuanţări ale intonaţiei" (Iordan, Robu 1978: 408).

În evoluţia limbii române literare au existat, de-a lungul secolelor, modele diferite de formare a superlativului absolut, iar unele mărci sau modalităţi de realizare a superlativului au cunoscut o mai mare frecvenţă în raport cu altele. De exemplu, în perioada limbii române vechi au intrat în limba română, ca elemente de structurare a superlativului, *vel-* şi *baş-* (primul, prefix din slavă însemnând „mare"; cel de al doilea element, din turcă, cu sensul de „foarte"[5], „de frunte"). Formaţiunile cu *vel-* şi *baş-*: *vel-spătar*, *vel-armaş*, *vel-stolnic*, *vel-pitar*, *vel-şătrar* (Simonescu 1939: 268), *vel-grămătic*, *vel-armaş*, *vel-clucer* etc., *baş-ceauş*, *cafegi-başa*[6], desemnând ranguri boiereşti, au ieşit din uz odată cu dispariţia acestor realităţi sociale. Selecţia anumitor forme de structurare ale superlativului este influenţată şi de stilul literar, de cerinţele stilistice ale limbajului special. Facem referire la limbajul religios, unde se întâlneşte frecvent superlativul absolut realizat cu prefixul sau adverbul *prea* (origine multiplă, latină, slavă): „fecioară ***prea****curată*" (Bucur 1981: 328/C), „scaun ***prea****înalt*" (Bucur 1981: 243/C), „părinte ***prea****înfiinţate* şi ***prea*** *îndumnezeite*" (Bucur 1981: 271/C), „O ***prea****curate* lemn" (Bucur 1981: 325/C), „Bucură-te, al crucii ***prea*** *sfânt* lemn" (Bucur 1981: 320/C) etc.

Atât în limbajul religios, cât şi în cel popular apar forme de superlativ, realizate „prin repetarea genitivului plural al cuvântului iniţial care constituie superlativul ebraic" (Papu 1968: 82): „*împărate a împăraţilor*" (Bucur 1981: 281/C), „*răsăritul răsăriturilor*" (Bucur 1981: 179/C); „*praznicelor praznic* şi *sărbătoarea* iaste *sărbătoarelor*" (Bucur 1981: 269/C) etc. Şi în limbajul juridic din primele pravile se întâlnesc superlative absolute realizate cu prefixul sau adverbul *prea*, dar şi cu alte adverbe, printre cele mai utilizate pentru marcarea intensităţii absolute fiind *foarte*: „hoţul să fie bătut *foarte*" (*Prav.*: 10), „să-i pedepsească *foarte*" (*Prav.*: 29).

[4] Alte teorii privind diferite modele de realizare a superlativului absolut se află sintetizate în Dimitriu 1999: 209–211.

[5] Sextil Puşcariu este de părere că forma românească *vel* a apărut în documentele noastre începând cu secolul al XVI-lea, ca o prescurtare grafică, apoi şi în limba vorbită (apud Ciobanu, Hasan 1970: 147).

[6] Exemple preluate din Şăineanu 1900: LV. Autorul precizează, referitor la „vorba *baş* «cap»" că este „un prefix special ce constituie obişnuit primul, uneori şi ultimul element al unei compoziţiuni şi se alătură la vorbe turceşti sau româneşti dând în ultimul caz compoziţiunea cu adjective". Părerile lingviştilor nu sunt convergente cu privire la încadrarea lui *baş-* printre prefixe superlative, întrucât, „spre deosebire de prefixe, *baş-* apare în anumite formaţii pe ultimul loc, situaţie întâlnită numai la elementele de compunere" (Ciobanu, Hasan 1970: 148).

BDD-V363 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:53 UTC)

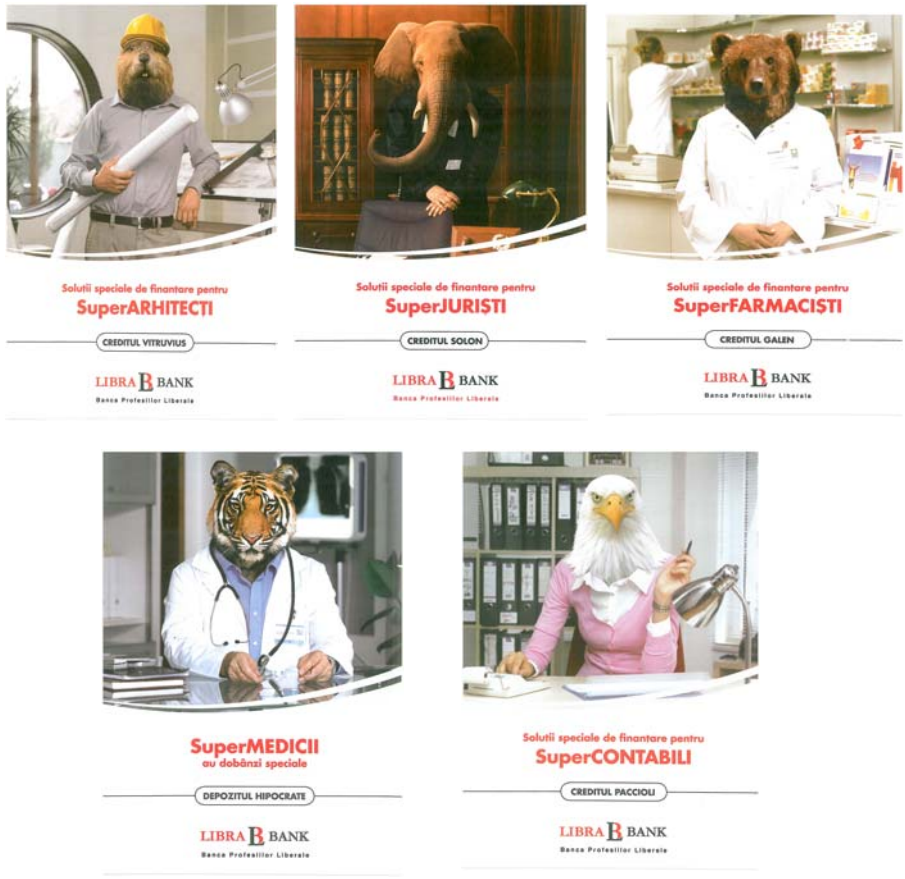
Dacă în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea adverbul sau prefixul *prea*, prefixele *stră-*, *vel-* sau alte mărci enumerate mai sus erau des întâlnite pentru exprimarea superlativului absolut, astăzi asistăm la o proliferare a formaţiunilor superlative adjectivale sau adverbiale cu prefixoidul *super-*, situaţie care contrazice previziunile lingviştilor potrivit cărora *super-* este neproductiv sau puţin folosit (vezi *supra*). Prezenţa masivă a superlativelor cu *super-* nu doar în limbajul colocvial, ci mai ales în presa scrisă sau vorbită devine supărătoare: „X… i-a făcut cadou soţului o *supermaşină*" (VIP, XVII, 18–24 august 2008, nr. 34/819, p. 5), „olimpiada *supereroilor*" (E, 9 septembrie 2008, p. 37), „*superoferta* de la CET" (ZI, 25 august 2008, nr. 197/5204, p. 1), „*superconcurs*" (ED, 24 august 2008, nr. 317/5270, p. 29); „*supermaşină* pop-corn" (E, 1 septembrie 2008, p. 33); „*super-vedete*" (ED, 18 mai 2008, nr. 303/5172, p. 16); „*super-elevii* de la Iaşi" (ZI, 8 mai 2008, nr. 107/5114, p. 4A, 1A); „stăpâne pe *super-averi*" (LD, 11 mai 2008, nr. 313 (5749), p. 32); „*supermodelul*" (LD, 4 mai 2008, nr. 313/5742, p. 7); „*super-mame*" (LD, 4 mai 2008, nr. 313/5742, p. 7); „*super-cetăţeni*" (ZI, 3 mai 2008, p. 8A); „*supervizor* vânzări" (RL, 16 iulie 2007, p. 16); „*superman*" (LD, 10 august 2008, p. 9); „a marcat un *supergol*" (S, 10 august 2008, p. 5); „o coafură *super corectă*" (AS, XVIII, 5–12 iulie 2008, nr. 827/27, p. 10); „*superputeri*" (LD, 8 iunie 2008, nr. 317/5777, p. 20); „*superdepozitul* de gaze" (BZI, XI, 18 iunie 2008, nr. 3075, p. 7); „un autoturism *superdotat*" (ZI, 18 septembrie 2008, p. 2A) etc.

Nu doar în presa scrisă superlativele formate cu prefixoidul *super-* sunt abuziv folosite, ci şi în revistele de ştiinţă, ca dovadă că modelul lingvistic imprimat de jurnaliştii ziarelor de largă informaţie sau de cei de la televiziune şi radio este extrem de puternic, determinând amplificarea fenomenului.

Citǎm câteva exemple din revistele medicale actuale: „*superpoziţia* teleradiografiilor de poziţie", „*superpoziţie* generală", „*superpoziţie* locală", „metodele de *superpoziţie*", „efectuarea *superpoziţiilor*", „*superpoziţia* structurală" (ROOD 2006: 61–76) etc.; „*superantigene*" (*Med.* 2005: 336); „o relaţie distalizată de tip *superclasă*" (ROOD 2001: 14). Dacă, în stilul publicistic, goana după senzaţional, lansarea unor ştiri-bombă care au menirea de a capta interesul cititorului, nu doar prin conţinutul ştirii, ci şi prin formă, „superderivatele" corespund tendinţei nestăvilite de exagerare a autorilor articolelor, în stilul ştiinţific, care ar trebui să fie refractar la funcţia expresivă, folosirea derivatelor cu prefixoidul *super-* este influenţată de „moda lingvistică actuală". În exemplele excerptate din ROOD, *super-* se confundă cu *supra-*, *superpoziţie* însemnând, de fapt, poziţie situată *mai sus*, *deasupra*, şi nu o poziţie *fenomenală*, *extraordinară*, ca în exemplele de tipul: *supermaşină*, *superputeri* etc.

Urmărind, ca şi articolele din presă, acapararea cu orice preţ a atenţiei cititorilor, limbajul reclamelor comerciale abundă de creaţii lexicale realizate cu prefixoidul *super-*. La Banca Libra, *superarhitecţii*, *superjuriştii*, *superfarmaciştii*, *supermedicii*, *supercontabilii* sunt clienţi fideli.

BDD-V363 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:53 UTC)

Abuzul de formaţiuni superlative realizate cu *super-* generează în rândul vorbitorilor limbi române două tendinţe: pe de o parte, de aliniere, în pas cu moda lingvistică[7], pe de altă parte, de respingere a construcţiilor de acest fel, care, tocmai prin exces de întrebuinţare, devin stridente.

După aspectul grafic, derivatele realizate prin prefixare cu *super-* se pot clasifica astfel:

a) o clasă de derivate aglutinate: *superdepozit*, *supermaşină*, *supeorfertă*, *supereroi*, *supervizor*, *superconcurs* etc.;

b) o clasă de derivate în care elementele componente sunt nesudate: *super concurs* (LD, 11 mai 2008, nr. 313/5749, p. 21), *super concert* (ZI, 23 sept 2008, nr. 222/5222, p. 13);

c) clasa derivatelor cu prefixoidul *super-* în care elementele componente sunt legate prin cratimă: *super-averi*, *super-arbitru* etc.

Analiza inventarului de superlative realizate prin prefixare cu *super-* pune în evidenţă circulaţia mai mare a derivatelor aglutinate. Între acestea, termenul

[7] Într-un paragraf din cartea *Amare povestiri despre fetele plăcerii*, autoarea (Bomher 2008: 204), deşi foloseşte ironic, în paranteză, un semn al exclamării, notează: „dulce ca mierea, adică *super-frumos* (!)” etc.

BDD-V363 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:53 UTC)

superstiție, căruia i s-au uitat originile (*super-stat* „ceea ce stă deasupra"), este explicat de Mircea Eliade (1991: 398), care notează: „Etimologia cuvântului *superstiție* este de altfel foarte sugestivă; toate documentele acestea folclorice au rămas deasupra curgerii timpului, au plutit până în zilele noastre fără să poată fi abolite de revoluțiile mentale care au modificat radical viziunea omului în ultimele două mii de ani".

O altă grupare a superlativelor realizate cu prefixoidul *super-* are în vedere părțile de vorbire prefixate astfel:

a) *super-* + adjectiv: *supercorect*, *superfrumos*, *superdotat*;

b) *super-* + substantiv: *super-cetățeni*, *super concurs*, *super-averi*, *superstar*, *supermaşină*, *superpoziție*, *superofertă*, *supernanny*, *superdepozit*, *superclasă* etc.).

Super poate funcționa ca adverb: „a cântat *super*", „a dansat *super*", „a mâncat *super*" etc. şi se utilizează şi ca adjectiv propriu-zis, în exemple ca: „mama mea e *super*", adică mama mea este fenomenală, extraordinară etc. Se poate aprecia că prefixoidul *super-* s-a adjectivat, s-a adverbializat ca urmare a calchierii termenilor englezeşti sau americani *cool*, *great*, întâlniți în limbajul tinerilor din ce în ce mai frecvent. Reticența unor vorbitori ai limbii române de a folosi englezismele a dus la calchierea cuvintelor *great* şi *cool* cu *super-*. O dovadă în acest sens sunt subtitrările filmelor americane care traduc curent termenii amintiți prin corespondentul românesc *super-*.

Tiparele obişnuite ale românei literare folosite pentru a *forma* superlativul absolut au avut printre formanți şi pseudoprefixul *super-*, dar acesta a cunoscut în trecut o slabă utilizare. În secolul al XIX-lea întâlnim exemplul „*super-arbitru*, persoană aleasă spre a curma otărârea arbitrilor neuniți când aceştia vor fi la număr de uă potrivă" (Bujoreanu 1873: 676). În concluzie, nu se poate spune că modalitățile actuale de a structura superlativul absolut au distorsionat brutal modelele preexistente. Ceea ce se poate observa cu uşurință este abandonarea formelor comune de superlativ absolut cu adverbele-flectiv sintetice sau perifrastice *foarte*, *tare*, *prea*, *extraordinar de*, *teribil de*, în favoarea creațiilor lexicale derivate cu prefixe şi prefixoide, printre care şi prefixoidul *super-*. O cauză care determină folosirea cu predilecție a superlativelor cu *super-* (*supermedici*, *superjurişti*, *superofertă* etc.) este forma aglutinată, caracterul sintetic al noilor derivate în concurență cu formulele mai greoaie de tip analitic *medici extraordinari*, *jurişti fenomenali* etc.).

Nu ne hazardăm în a face previziuni privind viitorul acestor superlative absolute care-l conțin pe *super-*. Sperăm că timpul va cerne reziduurile lexicale şi va elimina elementele stridente, pentru ca limba română literară să-şi păstreze frumusețea şi eleganța.

Bibliografie

A. Izvoare şi lucrări de referință

Bomher 2008: Noemi Bomher, *Amare povestiri despre fetele plăcerii*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg.

Bucur 1981: Sebastian Barbu Bucur, *Filothei şi Agăi Jipei*, *Psaltichie rumânească*, I. *Catavasier*, Bucureşti, Editura Muzicală.

Bujoreanu 1873: I. Bujoreanu, *Collecțiune de legiurile României vechi şi nuoi*, *care s-au promulgat până la finele anului 1871*, Bucureşti, Noua Tipographie a laboratorilor români.

BDD-V363 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:53 UTC)

Dicţionar latin–român, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1962.
Med. 2005: *Medicina moleculară în stomatologie*, materialele simpozionului „Zilele Facultăţii de Medicină Dentară", ediţia a IX-a, 4–6 martie 2005, Editura Gr.T. Popa, UMF Iaşi.
Prav.: *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu*, ediţie îngrijită de Şt.G. Longinescu, Bucureşti, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1912.
ROOD 2001: „Revista de ortodonţie şi ortopedie dento-facială" (Iaşi), anul II, nr. 2.
ROOD 2006: „Revista de ortodonţie şi ortopedie dento-facială" (Iaşi), anul VII, nr. 1–2.

B. Literatură secundară
Dimitriu 1999: Corneliu Dimitriu, *Tratat de Gramatică a limbii române*, *Morfologia*, Iaşi, Editura Institutul European.
Eliade 1991: Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meşterului Manole*, în vol. *Drumul spre centru*, Bucureşti, Editura Univers.
Ciobanu, Hasan 1970: Fulvia Ciobanu, Finuţa Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Iordan, Robu 1978: Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.
Papu 1968: Edgar Papu, *Evoluţia şi formele genului liric*, Bucureşti, Editura Tineretului.
Simonescu 1939: Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorghache...*, studiu de text de Dan Simonescu, Bucureşti, Fundaţia Regele Carol I.
Şăineanu 1900: Lazăr Şăineanu, *Influenţa orientală asupra limbei şi culturii române*, Bucureşti, Editura Librăriei Socec.

Siglele periodicelor citate

AS: „Formula AS".
BZI: „Bună ziua Iaşi".
E: „Evenimentul".
ED: „Evenimentul de duminică".
LD: „Libertatea de duminică".
RL: „România Liberă".
S: „Sport".
VIP: „Revista VIP".
ZI: „Ziarul de Iaşi".

Changed patterns in the forming of superlative in the present Romanian language

If in the standard Romanian language, the structures that form the superlative are well defined, in the spoken language and the colloquial one there is a diversity of substitutes that express quality at its highest level. In the actual Romanian language, there is the tendency of forming the superlative using the prefix "super-". As a matter a fact, the word "super-" looses its status of lexical prefix (as in the Latin- super- and the French super-), behaving either as an adjective or as an adverb, according to the context. The frequency that characterizes this way of forming the superlative in the actual Romanian language supposes the analysis of the causes that determined the selection of the variants of the superlative formed with "super-". The issue of the origin and expressivity of these forms of superlative is by no means devoid of importance.

Iaşi, România

BDD-V363 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 22:46:53 UTC)